

GEVANGENIS MET EEN OPEN DEUR

Jan Terlouw

Gevangenis met een open deur

Lemniscaat Rotterdam

Van Jan Terlouw verschenen bij Lemniscaat

Briefgeheim

Koning van Katoren

Oorlogswinter

Oosterschelde windkracht 10

Pjotr

Oom Willibrord

De kloof

Gevangenis met een open deur

De kunstrijder

Eigen rechter

Zoektocht in Katoren

Voor *Koning van Katoren* en *Oorlogswinter* ontving hij een Gouden Griffel. *De kunstrijder* werd bekroond met een prijs van de Nederlandse Kinderjury.

Veertiende druk, 2015

Omslag: Jan Wesseling

© Lemniscaat b.v. Rotterdam 1986

ISBN 978 90 6069 636 0

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: Ten Brink, Meppel

Bindwerk: Callenbach, Zwolle

Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux waardoor onnodig en milieuverontreinigend transport is vermeden.

PROLOOG

Plezier in het leven was iets wat Céline niet kende.

De mensen om haar heen begrepen dat niet. Ze zag er leuk uit, ze kon vrij goed leren, ze zat niet in een rolstoel. Ze was tamelijk klein, maar absoluut niet té klein en ze had een goed figuur. Haar huid, snel bruin in de zon, zag er prachtig en gezond uit. Haar donkere ogen zouden vrolijk kunnen staan maar deden dat niet. En haar mondhoeken wezen naar beneden. Een teken van neerslachtigheid, zeiden de goedwillenden; een teken van een chagrijnig karakter, zeiden kritischer mensen.

Céline zelf kon talloze dingen opsommen die níet deugden, niet aan haar en niet aan de wereld om haar heen. Dat deed ze zelden. Ze had geleerd dat geklaag niet op prijs wordt gesteld. Men vindt je gauw een ouwe zeur als je met je ellende naar voren komt. Eén keer is prima: dan noemen ze je openhartig en vertrouwelijk. Twéé keer gaat nog, ofschoon de toehoorder al begint te denken: dat wist ik al, slome. De derde keer merk je dat er niet meer geluisterd wordt. Men gaapt of verzint een smoesje om bij je weg te kunnen lopen.

Céline had een veel oudere broer die op zijn zeventiende van huis was weggegaan en die ze sindsdien niet vaker dan eens per twee maanden zag. Zelf woonde ze nog wel thuis. Ze doorliep de havo zonder moeite, ze zat nu in de eindexamenklas. Aan haar vader en moeder had ze bijna niks, zij en haar ouders leefden langs elkaar heen. Haar vader had een fietsenzaak in Osdorp. Hij interesseerde zich voor twee dingen, voor die zaak en voor de televisie. Het zinnetje dat hij in zijn leven het vaakst had uitgesproken was: 'Ik ben moe.' Dat was de uitleg die hij gaf als hij 's avonds voor het kastje ging zitten. Het was de uitleg als hij na het laatste programma naar bed ging. Het was de uitleg

als hij weigerde antwoord te geven op lastige vragen. ‘Te moe.’ Céline’s moeder praatte. Het leek wel een ziekte. Misschien kwam het door nervositeit. Misschien door onzekerheid. Hoe dan ook, ze praatte. Ze praatte onmiddellijk na het wakker worden. Ze praatte als ze kookte, als ze at, als ze afwaste en vooral als andere mensen probeerden iets te zeggen. Als Céline opmerkte: ‘We hebben een nieuwe leraar voor aardrijkskunde,’ dan waren de lettergrepen ‘kunde’ nog niet verstorven of moeder liet háár aardrijkskundeleraars de revue passeren, vooral ene Van den Heuvel, die geen orde kon houden en die haar eens ten onrechte een vier had gegeven, dat was toen ze in klas... Enzovoort.

Céline was er van overtuigd geraakt dat ze een totaal onbeduidend persoontje was. Vader luisterde niet naar haar omdat hij de boekhouding zat bij te houden of omdat hij te moe was. Moeder sprak niet met haar omdat ze haar leven vulde met praten over zichzelf. Haar broer sprak niet met haar omdat hij er niet was. Het was ook geen wonder, meende ze. Wat had ze eigenlijk te melden? Niets van betekenis. Ze was niet geestig. Ze was niet scherp. Ze was zeker niet interessant. Ze had geen mensenkennis, vond ze. Iedereen die ze ontmoette leek in eerste instantie aardig. Later viel dat meestal tegen. Zij was de laatste die het merkte.

Ze was niet goed in sport. Ook niet de slechtste van de klas, eerlijk is eerlijk, maar in ieder geval niks bijzonders. Ze had geen uitgesproken hobbies. Ze hield van de bioscoop, maar vooral om met iemand anders heen te gaan. Met wie? Ze durfde nooit iemand mee te vragen. En dat iemand háár vroeg, dat kwam niet voor. Nou ja, soms een jongen, maar dan met het uitsluitende doel om aan haar te zitten. Daar was ze niet van gediend. Zeker, ze zou graag een vriendje willen hebben, dolgraag zelfs, maar dan wel om haar zelf, om wie ze was. Niet alleen omdat je tegenwoordig goed aan haar figuur kon zien dat ze een meisje was.

De zondagen haatte ze. Vader sliep of zat voor de televisie naar stomme autoraces te kijken. Moeder praatte tegen hem, waarbij zijn enige antwoord was: ‘Stil nou ’s.’ Broer Willem was er niet.

Ze maakte nauwgezet haar huiswerk. Daarna verveelde ze zich. Ze had geen zin om te gaan fietsen. Klasgenoten opzoeken durfde ze niet. Die zouden zich rot schrikken als ze zo'n saaie meid aanzagen komen, dacht ze.

'Doe toch eens wat,' zei vader als hij haar opmerkte.

'Moet je horen,' zei moeder.

Ze ging naar haar kamertje, liet zich achterover op het bed vallen en spartelde met haar benen in de lucht van de verveling, van het *niks*. Ze was ongelukkig. Haar mondhoeken gingen verder naar beneden. Ze sloot zich af van de wereld om haar heen. Als de wolken laag hingen dacht ze: wat een kloteweer. Als de zon scheen was het erger. Dan dacht ze: die schijnt niet voor mij. De zon is voor vrolijke mensen. Voor mensen die met elkaar zijn. Niet voor zo'n pad als ik.

Een keer was er een uitbarsting. Ze vertelde bij het avondeten iets over een aanrijding die ze had gezien op straat. Een auto had een jongen op een fiets geschept. De jongen was bewusteloos geweest. Haar moeder begon onmiddellijk een uitputtende opsomming te geven van alle ongelukken die ze zelf in haar leven had aanschouwd.

'Hou eens één keer je mond dicht,' schreeuwde Céline ineens.

Drie seconden was haar moeder perplex. Toen begon ze weer te praten, met een zenuwachtige klank in haar stem, over hoe slecht het was om tegen elkaar te schreeuwen, en dat ze toch had gereageerd op Céline's verhaal, en hoe ze een keer...

Misschien praat ze zoveel om te verhinderen dat er iets wordt gezegd wat er toe dóet, wat ergens over gaat, dacht Céline die na haar uitbarsting weer in elkaar was gezakt.

'Laat dat kind 's een keer uitpraten,' zei haar vader.

'Maar ik láát haar...'

'Hou je mond.'

Haar moeder zweeg. Er viel een ongemakkelijke stilte.

'Was die fiets erg beschadigd?' vroeg haar vader.

Het was goed bedoeld. Hij wilde laten merken dat hij geluisterd had. Maar Céline vond het zo gek, of zo beperkt, of wàt eigenlijk, dat hij benieuwd was naar de *fiets*, dat ze zei:

‘Laat maar.’

Zo werd ze somberder en somberder. ‘Blue’, zei ze vaak tegen zichzelf. Dat woord klonk als een verontschuldiging. Als je *blue* bent kun je dat niet helpen. Het komt over je, als hoofdpijn.

Ze had vragen. Vragen over zichzelf. Waarom ben ik zo? Ben ik echt zo’n trut? Gaat het ooit over of moet ik zo het leven door? Ze kon het met niemand bespreken. Kerkelijk waren ze niet. Dominees of pastoors kende ze alleen vanuit de verte. Ze had ook vragen over het leven. Waarom leven we eigenlijk? Is er een doel? Heeft het zin? Zijn we verantwoordelijk voor elkaar? Zijn we verantwoordelijk voor alle zwarte mensen in Afrika die honger hebben? Soms zag ze er een televisieprogramma over. Soms ook hoorde ze een *overdenking*. Een dominee die iets zei over God. Ze begreep het niet. Of beter: het zei haar niks. Ze voelde zich alleen, totaal alleen op de wereld, terwijl er iedere dag honderden mensen om haar heen waren.

Tot ze op een dag in Amsterdam een meisje ontmoette van haar leeftijd, dat haar meenam naar een groot huis aan de Prinsengracht. Ze trof daar meer jonge mensen. Ze waren aardig, bijzonder aardig. Ze hadden belangstelling voor haar. Niet maar zo’n beetje, èchte hartelijke belangstelling. Ze lieten haar vertellen over haar leven en over alles wat het leven haar *niet* bracht. Ze legden een arm om haar schouder. Ze omhelsden haar. Ze lieten haar beloven de volgende dag terug te komen. Met een warm gevoel van binnen ging ze naar huis. Toch kostte het haar moeite de dag erna het gebouw op de gracht binnen te lopen. Het kon niet waar zijn dat die mensen iets in haar zagen. Die hartelijkheid kon niet echt zijn. Het was natuurlijk zo’n enge sekte, ze had er over gehoord, ze was er voor gewaarschuwd. Maar ze ging. Het was de eenzaamheid en de kou om haar heen die het ’m deed. Ze werd ontvangen

alsof ze er helemaal bij hoorde. Als een zusje. Er werd haar verteld dat de groep zich *The Living Souls* noemde en dat ze een leider hadden. Dat was een buitengewoon wijze man, die een oplossing wist voor alle problemen. Er kwamen kritische vragen bij haar op, maar ze kreeg de tijd niet ze te stellen. Of liever, ze werden begraven onder een lawine van vriendschapsbetuigingen en aanmoedigingen en belangstelling voor haar moeilijkheden. Céline stopte haar vragen weg. Ze wilde bij de groep horen, ze wilde niet meer alleen zijn. Eenzaamheid is voor veel mensen een ware marteling.

Om bij de beweging te kunnen horen moest ze eerst een test doen, zei men. Ze had een geestelijke wasbeurt nodig. Dat viel niet mee. Ze werd vernederd en uitgescholden. Ze barstte soms in tranen uit. Maar het fijne was dat het met een hele groep tegelijk gebeurde. Allemaal mensen die van elkaar gingen houden, die gingen voelen dat ze bij elkaar hoorden. En er werd hen in het vooruitzicht gesteld dat ze, als ze het volhielden, de grote leider te zien zouden krijgen. Ze zouden naar hem kunnen luisteren. Hij zou al hun vragen beantwoorden.

Ze kreeg hem te zien. Hij beantwoordde haar vragen, Ze begreep niet alles wat hij zei, maar ze onderging zijn inspiratie, zijn bezieling. Hij kende de waarheid. Ze hoefde er zelf niet meer over na te denken. Hij dacht voor haar.

Toen ze definitief bij de beweging hoorde moest ze er voor werken. Hard werken zelfs. Want er was geld nodig. Er moesten nieuwe leden geworven worden. Céline deed het met liefde. Hoe meer geld ze binnen bracht, des te meer voelde ze zich er bij horen. Des te minder eenzaam was ze. Des te meer ging ze de leider bewonderen en liefhebben.

Er werd haar de kans geboden om bij de groep te gaan wonen. Haar ouders waren krachtig tegen. Het liet haar koud. De leider zei dat het goed was.

‘Maar je eindexamen dan,’ riepen haar ouders vertwijfeld.

‘Dat is nergens goed voor,’ zei ze. ‘Ik ga van school af. Er zijn nu dingen die ik belangrijker vind.’

Haar vader en moeder gingen naar het gemeentehuis om te vragen of er niks aan te doen was. Er wàs niks aan te doen. Het was Céline’s eigen wil. De groep dwong haar niet. Ze was minderjarig, dus de politie zou haar met geweld naar huis kunnen halen. En dan? Ze zou zeker opnieuw weglopen. Je kon haar moeilijk thuis opsluiten. Nee, de politie was machteloos.

Zo begon voor Céline een nieuw leven toen ze zeventien jaar was. Ze schrobde vloeren. Ze verkocht ijs. Ze waste borden. Ze ventte met krantjes. Tien uur per dag. En ze woonde bij vrienden met wie ze samen kon zingen en kletsen en de leider bewonderen, die voor hen dacht en voor hen besliste.

Ze was gelukkig, dacht ze.

Stel je voor, een kleine landelijke plaats in de buurt van Amsterdam. Stel je voor de Koningin Wilhelminalaan. Breed, veel platanen, mooie huizen met tuinen waar in bijna ieder jaargetijde wel een bloeiende heester is te vinden. Stel je voor het laatste huis, vierkant gebouwd, maar doordat er aan drie kanten balkons zijn aangebracht, niet plomp. Paarsblauwe dakpannen, zoals je soms ziet op wat oudere villa's.

Op de eerste etage van dat huis had de heer Aart Keizer, ééneuzestig jaar, zijn werkkamer. Een prachtig vertrek, gemeubileerd met moderne witte kasten en stoelen en een ook wit bureau, dat er ordelijk uitzag, géén stapeltjes onafgewerkte paperassen, wèl een dictafoon, een telefoon en een elektronische schrijfmachine. Kleurrijke schilderijen aan de muur, die niet iets bepaalds voorstelden, maar een evenwichtige kleurencombinatie vormden. Openslaande deuren naar het brede balkon op het zuiden. Zware, wijnrode gordijnen. Meneer Keizer wandelde met bedachtzame stappen door zijn werkkamer. Hij dacht na. Hij had zijn bril op het bureau gelegd en wreef in zijn ogen. Aan die ogen kon je niet zien dat hij de zestig al was gepasseerd. Ze leken jong, er zat nog glans in, nog fut. Zijn gezicht was bruin door de zon, het gezicht van een man die tijd heeft om in de tuin te werken. Zijn haar was grijs, bijna wit, dat was al zo vanaf zijn vijfendertigste.

'Het risico is groot,' zei Keizer half hardop tegen zichzelf, 'en ik moet het toch doen.'

Hij zette zijn bril op, nam een dossier van zijn bureau en bladerde er in.

'Aart, de koffie is klaar,' zei een stem. Hij kwam uit de intercom die was aangebracht onder het lichtknopje bij de deur. 'Wil je het boven hebben of kom je beneden?'

Hij drukte op de toets. 'Ik kom er aan,' zei hij.

Mevrouw Maria Keizer wachtte op hem in de erker van de grote woonkamer. Daar dronken ze meestal koffie sinds hij gepensioneerd was. Gezellig, vond zij. Wel gezellig, vond hij, maar hij miste ook de slecht smakende koffie uit de automaat, haastig geslurpt samen met zijn inspecteurs.

'Waar zit je met je gedachten,' vroeg zijn vrouw. 'Op het bureau?' Hij glimlachte. 'Daar ergens,' zei hij.

'Dat is nu toch voorbij. Laat Van Wissen zich er het hoofd over breken.'

Het was een zinnetje dat ze minstens drie maal in de week uitsprak. Van Wissen was zijn opvolger als commissaris van politie. 'Betere koffie dan ginds,' zei hij, opnieuw met een glimlach.

'Wil je er over praten?' vroeg ze.

Hij schudde zijn hoofd. 'Later misschien.'

Hij wilde haar niet medeverantwoordelijk maken. Hij moest de beslissing alleen nemen.

'Zo dadelijk komt Leo Wagenaar,' zei hij. 'O, daar is hij al. Ik zal een kop koffie voor hem mee naar boven nemen. Hij drinkt het zwart, voor zover ik weet.'

'Goed Aart,' zei Maria.

Ze had al jaren geleden afgeleerd om dóór te vragen als hij over bepaalde dingen niet wilde spreken. Vroeger, toen hij nog in functie was, had hij trouwens niet eens het recht gehad over alles te spreken.

Leo Wagenaar was lang en dun en midden twintig. Een auto kon hij zich eigenlijk niet veroorloven, maar omdat hij dol was op autorijden had hij er toch een, een oude Volkswagen, zo'n kevertje. Iedere keer was het weer een mirakel dat hij zijn lange benen erin kon krijgen. Zijn vrienden zeiden dat zelfs zijn gezicht een beetje leek op de voorkant van zijn kever en ze noemden hem soms spottend *Long Vehicle*.

Leo was geen intellectueel talent. Dat zat 'm niet zozeer in de omvang van zijn schedel en de inhoud daarvan, maar in een gebrek

aan interesse voor theoretische bespiegelingen. Hij had een menigte scholen bezocht, niet uit leergierigheid maar omdat hij er altijd snel weer werd afgetrapt. Hij was een meester geweest in het schieten met propjes, al op de lagere school, en die vaardigheid had hij op de mavo tot nog grotere hoogte opgevoerd. Hij had toen bovendien geleerd om beeldschone katapulten te vervaardigen, waarmee hij ruiten en ruitjes vanaf grote afstand trefzeker aan diggelen wist te schieten. Dat had hem al op jeugdige leeftijd in aanraking gebracht met meneer Keizer, die toen nog inspecteur van politie was.

Leo had nog een eigenschap die meesters en leraren slecht beviel: hij was zeldzaam nieuwsgierig. Misschien zat het 'm in zijn enorme flaporen, waarmee hij kon wapperen zoals een hond dat kan en waarmee hij van kind af alle nieuwtjes had opgevangen. Hij had nooit geschroomd om snel en ongemerkt in de notitieboekjes van de leraren te bladeren, zodat hij zijn medeleerlingen er over kon informeren hoe hun vorderingen waren. Hoe hij er zelf voorstond was nooit een geheim, dat was onveranderlijk slecht tot zeer slecht. Leo had nooit begrepen waarom iemand zou willen leren wat het Franse woord *décalage* betekent als je met een vergelijkbare inspanning te weten kunt komen waarom Geertje van de bakker zo plotseling gaat trouwen. En waarom iemand een vierkantsvergelijking zou willen oplossen was een nog groter raadsel voor hem dan de vraag *hoe* je zo'n ding oplost.

'Ga zitten, Leo,' zei meneer Keizer. 'Mijn vrouw heeft een kop koffie voor je mee naar boven gegeven. Zwart moet het toch zijn, hè?' 'Als de nacht,' zei Leo.

Keizer bleef zelf ijsberen. Hij moest steeds een ommetje maken om niet te struikelen over de uitgestrekte benen van het lange vehikel. 'Ik ben er achter gekomen,' zei Leo.

Keizer knikte goedkeurend. Hij had er niet aan getwijfeld, Leo Wagenaar kwam er altijd achter. Voor hem bleef weinig geheim. Hij werkte vaak voor de ex-commissaris, zoals hij dat al had gedaan toen Keizer nog in actieve dienst was.

‘Vertel maar hoe het zit.’

‘Valentijn heeft een tante in Oldenzaal,’ zei Leo. ‘Zo’n echte tante, weet u wel. Zo een die naar de kerk gaat en rimpels in haar voorhoofd trekt als je iets doet wat haar niet aanstaat. Valentijn is indertijd, toen hij zo in de knoei zat, naar haar toe gegaan. Hij wou natuurlijk poen hebben. Ze heeft hem letterlijk de deur uitgeschopt, want sterk is ze ook nog.’

‘Dan is er sindsdien wel wat veranderd,’ zei meneer Keizer.

‘Ja, ze is nu goede maatjes met Valentijn.’

‘Zorgt ze voor hem?’

‘Gedeeltelijk.’

‘Juist. Ik zie het voor me,’ zei meneer Keizer. Hij ging achter zijn bureau zitten, sloeg het dossier open waarin hij eerder had lopen bladeren en maakte een aantekening.

‘Dan is dit dossier compleet,’ zei hij. ‘Goed werk, Leo. Ga verder met het dossier Paul van Duivenbode, wil je.’

‘Goed meneer.’

Hij ontvouwde zijn één meter zesennegentig lange lijf. Onwillekeurig boog hij zijn hoofd toen hij de deur uit ging, wat strikt genomen niet nodig was, maar een menigte bulten had hem voorzichtig gemaakt.

‘Tot morgen,’ zei Keizer. ‘Uiterlijk overmorgen.’

‘Komt voor mekaar, meneer.’

De ex-commissaris liep niet mee naar de voordeur. Leo wist de weg. Hij was tientallen, zo niet honderden malen in het huis geweest. Keizer zuchtte en staarde zonder veel te zien naar het dossier dat voor hem lag. Hij had de inhoud er van aanvankelijk niet willen geloven, maar Leo had hem tenslotte met de feiten overtuigd. In zijn functie bij de politie was hij veel in aanraking gekomen met het probleem van jongeren die aan drugs zijn verslaafd. Hij had de ellende gezien. De erbarmelijke toestand van de verslaafden zelf. De vertwijfeling van hun ouders. De heldenmoed en de teleurstelling van de hulpverleners.

Hij had ze op zijn bureau gehad, de dieven, die stalen om daar-

door aan geld voor shots te komen. Hij had de beloften gehoord dat ze er verder af zouden blijven. Hij had geleerd wat die beloften waard waren: minder dan niks.

Tenminste, meestal. Want sommigen kwàmen er af. Met hulp van mensen die soms voor weinig geld en met veel opoffering zich voor de verslaafden inzetten. In een proces van tobben en terugvallen en opnieuw proberen dat soms jaren duurde.

Niets had de heer Keizer in zijn leven als commissaris van politie neerslachtiger gemaakt dan het probleem van de drugs. En nu had hij hier het dossier van een jongen die zichzelf er uit had gesleurd. Hoe vaak kwam dat voor, één op de duizend, één op de tienduizend? Daarom had hij die jongen nodig. Voor wat hij van plan was moest hij jonge mensen hebben met een taai karakter, met fut, met wilskracht. Een tante op leeftijd had Valentijn geholpen, zei het dossier. Uiteindelijk was het de tante natuurlijk niet geweest maar de jongen zelf die de kracht had opgebracht, al had tante een lucifer gehouden bij de brandstof die binnen in hem lag opgeslagen. Keizer was er van overtuigd, deze jongen was een goede keus.

Het dossier van Valentijn de Boer

Valentijn de Boer werd geboren op 14 februari 1967, als zoon van Herman de Boer en Josy Rutherford, een Engelse. Hij had eigenlijk Hendrik-Jan moeten heten, naar zijn grootvader. Josy hield niet van die naam, waarschijnlijk omdat ze niet hield van haar schoonvader, die een stijve, benepen man was. Toen ze net zwanger was en had uitgerekend dat het kind in februari geboren zou worden, had ze tegen haar man gezegd:

‘Oké, ik zal me aan jullie stomme, ouderwetse Nederlandse gewoonte houden, tenzij...’

‘Jullie hebben in Engeland dezelfde stomme gewoontes,’ had hij geïnterrupteerd.

‘... tenzij hij of zij op 14 februari geboren wordt. Dan heet het kind Valentijn of Valentina.’

‘Afgesproken,’ had Herman geantwoord.

En aangezien Josy haar leven aardig wist te regelen, was hun zoon inderdaad op de veertiende geboren, dat is op de dag dat het in Engeland Valentijnsdag is, de feestdag van de heilige Valentinus.

‘Je bent me er een,’ zei Herman, terwijl hij haar bleke gezicht kuste.

‘Twee jaar geleden, op deze dag, kreeg ik een prachtige liefdesbrief,’ zei ze. ‘Zonder afzender. Toch wist ik meteen dat hij van jou moest zijn.’

‘O ja?’ zei Herman gevleid.

‘Ja, aan de fouten in het Engels.’

‘Gelukkig maak jij nooit fouten in het Nederlands,’ zei Herman galant.

Dat was nog bijna waar ook. Ze had de taal snel en goed geleerd, dat moest zelfs de man die nu grootvader was geworden, opa Hendrik-Jan, toegeven.

‘Je noemde me in je brief toen *Dearest Valentine*,’ zei Josy. ‘Nu krijg je van mij een Valentijn terug.’

Josy en Herman waren nog erg jong toen ze hun zoon kregen en ze waren stapelgek op hem. Hij ook op hen, trouwens. Hij was een rustig, verstandig jongetje. Al toen hij nog heel klein was viel het op dat hij geregeld even wilde nadenken. Het doet vreemd aan als een kereltje van vier, aan wie gevraagd wordt of hij een dagje mee wil naar opa en oma, antwoordt: ‘Daar moet ik even over nadenken.’ Nog eigenaardiger is het als dat jongetje vervolgens drie minuten op een stoof gaat zitten, daarna opstaat en meedeelt dat hij inderdaad wil. Een rustig en nogal ernstig kind was hij, dat soms toch enorme pret kon hebben. Hij kon schateren als zijn vader gekke gezichten tegen hem trok of als zijn moeder hem onder zijn voeten kietelde. Het kwam voor dat ze met z’n drieën over de grond rolden van het lachen.

Jammer genoeg kwam er niet nog een kind. Josy en Herman wilden het graag, maar het lukte niet.

‘We hebben al ons kruik verschoten op deze pracht-worp,’ zei Josy soms, een beetje weemoedig.

Herman was een groothandel in tuingereedschappen begonnen. Josy hielp veel mee in het bedrijfje. Ze verdienden genoeg geld om leuk van te leven. Algauw besloten ze te proberen een zuster-bedrijf in Engeland op te zetten. Josy ging er een paar keer heen om contacten te leggen.

Valentijn ging intussen naar school en leerde lezen. Zijn vader sprak er hem plechtig over toe.

‘Dit is een grote gebeurtenis,’ zei hij. ‘De prachtigste deur van de wereld gaat voor je open, de deur naar alles wat er in de wereld geschreven is. Weet je welke deur? De deur van alle boekenkasten. De deur van alle bibliotheken. Je krijgt nu het mooiste cadeau dat een kind kan krijgen: je leert lezen.’

Valentijn vond het prima om te leren lezen. Hij hield van *zinnen*. Vaak herhaalde hij een zin die hij hoorde hardop tegen zichzelf. Soms wel honderd keer. Het was of zo’n zin daardoor een levend ding werd. *Hij deed de deur dicht en kwam in dat huis nooit meer terug*, las hij. Zo’n zin kon dagen in zijn hoofd blijven hangen, zoals iemand anders dagenlang een melodietje kan neuriën. Hij deed de deur dicht en kwam in dat huis nooit meer terug. Nooit meer. In dat huis. Met die dichte deur.

Zijn vader en moeder namen hem mee naar het buitenland. Naar Italië. Naar Frankrijk. Vooral natuurlijk naar Engeland. Van zijn moeder leerde hij vloeiend Engels spreken. Hij kende het algauw beter dan zijn vader, althans wat de uitspraak betreft. Hij schepte er wel eens een beetje over op tegen de jongens uit zijn klas. Als ze samen naar de televisie keken, dan sprak hij bijvoorbeeld moeilijke zinnen uit een Engelse film achteloos na. Een zwak puntje van hem, niet zo erg, in het algemeen was hij een aardige jongen die het met bijna iedereen goed kon vinden. De familie van zijn vader zag hij niet veel. Ze bleven het onwennig vinden dat Herman met een buitenlandse was getrouwd. Ondanks de afstand zag hij moeder Josy’s familie vaker. Maar de relaties waren

ingewikkeld; scheidingen, tweede en derde huwelijken, stiefkinderen, pleegkinderen.

Al met al waren de eerste tien jaar van Valentijns leven heel gewoon, heel gelukkig kun je wel zeggen. Hij dacht er nooit over dat het wel eens zou kunnen veranderen, waarom zou hij? De verandering kwam in de vorm van een catastrofe, toen hij tien jaar en drie maanden oud was. Zijn ouders gingen samen naar Amerika, voor iets zakelijks. Valentijn zou een week bij vrienden van Herman en Josy blijven, die twee kinderen van zijn leeftijd hadden. De familie heette Blankestijn. De namen van de kinderen zou hij zich een paar jaar later al niet meer herinneren, hoewel ze er toch bij waren toen er zoiets vreselijks in zijn leven gebeurde. Want het vliegtuig naar Amerika stortte neer. Alle inzittenden kwamen om.

Valentijn kreeg het te horen van meneer en mevrouw Blankestijn, die heel aardig waren. Natuurlijk waren ze aardig, stel je voor dat het anders was. Hij huilde lang en hevig, feitelijk dagen, hij begon steeds opnieuw. Toen zijn tranen op waren geloofde hij ineens niet meer dat vader en moeder dood waren. Misschien kwam dat doordat ze niet begraven konden worden. Het vliegtuig was in zee gestort en weinig doden waren geborgen.

Als Valentijn een sleutel in het slot hoorde dacht hij dat het zijn vader was; het was steeds meneer Blankestijn. Als hij in de verte hoorde lachen meende hij dat het Josy was; natuurlijk was het altijd iemand anders. Het was zo vréemd dat ze niet meer bestonden, het kon niet waar zijn.

Natuurlijk was het wèl waar, en langzaam werd de gedachte zijn geestelijk eigendom. Hij moest ergens anders gaan wonen, bij een veel oudere broer van zijn vader, die hij tot dusver driemaal in zijn leven had gezien. Een vrouw had hij ook, tante Annie. Best een aardig mens, alleen zei ze bijna niks. Ze deed net of ieder woord een tientje kostte en ze was zuinig van aard. Heel anders dan Herman en Josy, die altijd hadden gevonden dat geld moest rollen. 'Tijd voor een poëzietje,' zeiden ze om de haverklap en dan

werd er ijs gehaald, of een lekkere rookworst, al naar de tijd van het jaar. Nog lang kwamen er lastige tranen in Valentijns ogen als hij aan zoiets dacht.

Hij kreeg medelijden met zichzelf. Het kwam door een zin die hij per ongeluk had opgevangen. Het was gebeurd toen hij nog bij de Blankenstijns was. 't Is doodzielig voor die jongen,' had hij meneer Blankestijn horen zeggen, 'maar kinderen op die leeftijd groeien er gauw overheen.'

't Is doodzielig voor die jongen. Hij was die jongen. Hij was doodzielig. Ja, dat was hij. Steeds als de zin in zijn hoofd sprong, schoten de tranen in zijn ogen er bij. Doodzielig voor die jongen. *Maar kinderen op die leeftijd groeien er gauw overheen.* O ja? Groeide hij er gauw overheen? Was hij zo oppervlakkig? Wat wist meneer Blankestijn daar van? Niks wist hij er van. Er was geen sprake van overheen groeien. Hij blééf doodzielig, dat stond vast. In de jaren die volgden leefde Valentijn in zichzelf gekeerd. Niet degene die nauw bij zo'n catastrofe is betrokken vergeet snel, de omstanders doen dat. Valentijn zag zichzelf nog altijd als de zielelike jongen die zoiets vreselijks had meegemaakt, toen de mensen om hem heen hem al lang een saaie, onbeduidende jongen vonden, niks aan. O ja, hij heeft indertijd zijn ouders verloren bij een ongeluk. Is hij daar nog altijd niet overheen? Nou, dat zal dan wel, jammer voor hem, laten we iemand anders uitnodigen voor het partijtje zaterdagavond.

Hij kwam van de lagere school of en ging naar het Atheneum. Van de brugklas naar de tweede, dat lukte nog, maar het jaar daarna bleef hij zitten. Nu was hij nog zieliger, vond hij, maar hij was de enige die dat vond.

'Eigen schuld, zo gaat dat als je niks uitvoert,' zei oom Cor.

Zelfs tante Annie nam de moeite haar mond open te doen:

'Oom Cor heeft gelijk,' zei ze gevat.

Toen hij veertien jaar was kwam hij in aanraking met drugs. Eerst leek het onschuldig. Een oudere jongen van de school gaf hem hasj te roken, of was het wiet, dat was later niet meer te achter-

halen. De jongen was aardig, hij gaf het helemaal voor niks en zei vriendelijke dingen tegen Valentijn. Naderhand was Valentijn feitelijk een beetje misselijk, maar dat wilde hij zeker niet tegenover de jongen en nauwelijks tegenover zichzelf toegeven. Van een roesje merkte hij niks en al met al viel het dus nogal tegen. Toch nam hij het weer toen de jongen het hem een paar dagen later opnieuw aanbood, nu tegen betaling van een paar gulden. Het was meer de aandacht van de jongen die hij kocht dan het genotmiddel.

Het spul begon te werken. Als hij het gebruikte verdwenen de scherpe kanten van zijn povere bestaan, hij kon zich dan laten drijven op de golven van de door hem zelf opgeroepen zieligheid. Ik heb wat beters voor je, *speed*,' zei de jongen na een poosje.

'Wat is dat?'

Probeer het maar. Een wekamine noemen ze dat. Sportlui gebruiken het soms, kort voor het begin van een belangrijke wedstrijd. Je kunt dan alles. Je voelt je fantastisch.'

Valentijn had intussen wel door dat zijn oudere vriend een dealer was. Hij verkocht aan anderen om van de winst zich te kunnen verschaffen wat hij voor zijn eigen verslaving nodig had. Hij wist ook wel dat hij stom aan het doen was. Dat weten zat diep weg in zijn hersens, er zaten een paar lagen overheen. De gedachte kwam nooit echt aan de oppervlakte.

In het begin had hij zijn verslaving voor zijn oom en tante verborgen kunnen houden. Maar hij had geld nodig, veel meer dan het karige bedrag van zijn zakgeld. Hij begon het weg te nemen uit tantes huishoudportemonnaie. Ze merkten het. Ze kregen door dat hij drugs kocht. Ze waren boos. Ze waren verdrietig. Ze scholden. Ze preekten. Ze soebatten. Ze waren totaal niet tegen de situatie opgewassen, maar wie is dat wel?

Valentijn werd een volkomen onredelijk, onhandelbaar persoon. Vaak zat hij te huilen als zijn roes was uitgewerkt. Hij was nu het toppunt van zieligheid, want hij was nog verslaafd ook. Hij zocht troost in de hard drugs, in heroïne. Hij stal autoradio's om aan

geld te komen. Hij werd opgepakt en in een cel gezet. Ze kwamen met hem praten, mensen van de narcoticabrigade in Amsterdam. Hij stemde toe in een ontwenningsskuur, maar zonder enige overtuiging. Toen ze hem lieten gaan was hij binnen een week erger verslaafd dan tevoren. Naar school ging hij niet meer. Soms kwam hij weken niet thuis. Dan sliep hij op de vloer bij andere verslaafden, temidden van hompen brood en lege colablikjes, vervuild, ontmenselijk.

Oom Cor en tante Annie hadden hem opgegeven. Ze stopten alles van waarde in kasten met zware sloten. Soms, als hij kwam, gaven ze hem wat geld om van hem af te zijn. Hoe eerder hij weer weging, des te liever hadden ze het.

Het komt allemaal doordat mijn vader en moeder er niet meer zijn, dacht Valentijn en zijn tranen maakten een plasje op de vloer. Meneer Blankestijn, overvloeiend van goede bedoelingen, kwam met hem praten. Valentijn deed of hij geïnteresseerd was. Hij beloofde dat hij zou afkicken, absoluut, hij begon vandaag nog. Een klein probleem was dat hij driehonderd gulden nodig had om een schuld bij een dealer af te lossen. Meneer Blankestijn trapt er in, gaf het geld en merkte pas een poosje later dat daarvoor onmiddellijk nieuwe stuf was gekocht.

Twee jaar duurde deze ellende. Valentijn was broodmager. Zijn huid zag grauw. Zich wassen deed hij alleen voor hij ging proberen ergens geld los te bedelen, want als het om geld – dus om shots – ging was hij zo sluw als een kwakzalver.

Er kwam een dag dat hij in grote moeilijkheden zat. Er waren nu inderdaad dealers die geld van hem kregen en zware druk op hem uitoefenden. Ze dreigden dat ze hem zouden afranselen als hij niet betaalde. De bevolking werd steeds vijandiger tegen de junkies. Om te voorkomen dat de mensen zelf hardhandiger tegen de verslaafden gingen optreden was de politiecontrole verscherpt. Valentijn wist niemand meer bij wie hij nog kon proberen geld los te krijgen. Toen bedacht hij dat er in Oldenzaal een tante van hem moest wonen. Een zuster van zijn vader. Hij had haar de laatste

keer ontmoet toen de familie bijeen was na de vliegtuigramp. Hij pijnigde zijn hersens. Hoe heette dat mens? Hij had een vage herinnering aan iets met een i. Ze was groot, meende hij nog te weten, maar misschien leek dat zo omdat hij zelf indertijd veel kleiner was geweest dan hij nu met zijn zestien jaar was. Zijn vader had eens iets gezegd, een rijmpje of zo, dat over haar ging. Hoe was dat ook weer? Hij voelde het zinnetje komen als een bos die opstijgt naar je wangen. *Net woord misschien, geldt soms voor mij, maar nooit voor Dien.*

Tante Dien, dat was het. Tante Dien. Hij vond haar adres in het telefoonboek. Geld om met de trein te gaan had hij niet. Hij ging liften. Het werd een vreselijke tocht. Mensen die hem meenamen betreurden dat meteen en zetten hun autoraampje open tegen de zure stank die hij verspreidde. Ten slotte kwam hij aan, zwetend, met krampen in zijn buik, hunkerend naar een shot. Hij belde aan. Tante Dien deed open, hij herkende haar meteen. Ze had een rechtvaardige jurk aan en ze rook naar boenwas en pepermuntjes.

‘Ik ben Valentijn,’ stamelde hij.

‘Dat weet ik,’ zei ze. ‘Wat kom je doen?’ Er klonk geen sprankje hartelijkheid in haar stem.

‘Ik..., ik ben ziek,’ zei hij op een zo ziek mogelijke manier. Hij hoefde er geen toneel voor te spelen, hij voelde zich belabberd.

‘Kom binnen, maar blijf drie meter uit mijn buurt. Je stinkt,’ zei ze.

Hij volgde haar naar de woonkamer waar ze had staan strijken. De bout stoomde nog.

Hij ging zitten op de rechte stoel zonder leuning die ze hem met een kort gebaar aanwees. Zijn handen trilden als van een bezetene. Hij kon ze niet stil houden. Misschien moest hij dat ook niet proberen, bevend leek hij zieliger.

‘Wat wil je?’

Het klonk zo onwelwillend dat het hem aan moed ontbrak direct om geld te vragen.

‘Ik heb mijn ouders verloren toen ik tien jaar was,’ zei hij met een tragische stem.

‘Dat weet ik. Het waren mijn broer en mijn schoonzuster.’

‘En nu...’

‘Nu ben jij een vod. Je bent verslaafd aan drugs. Je steelt. Je bent met de politie in aanraking geweest. Ik weet er alles van. Dacht je dat oom Cor en tante Annie hun mond konden houden? Die mensen hebben er vreselijk onder geleden.’

‘Ik ben ziek,’ fluisterde Valentijn. Dat was een prettige verklaring die hij vaak had gehoord van mensen die hem wilden helpen.

‘Niks ziek,’ zei tante Dien. ‘Je bent een slappeling. Een man zul je nooit worden.’

Wat een ouderwets mens, dacht Valentijn dwars door zijn gebeef heen. *Je bent een slappeling. Een man zul je nooit worden.* Zinnetjes die tot hem doordrongen, die zich nestelden in zijn schedel. Ze zaten daar om te blijven, om te pas en te onpas te voorschijn te komen, hem te hinderen, in zijn hoofd rond te tolleren. Je bent een slappeling. Een man zul je nooit worden.

‘Je wilt natuurlijk geld hebben,’ zei tante Dien.

Hij knikte.

‘Dat krijg je niet van me.’

‘Ik word gek als ik geen shot krijg.’

‘Je wordt ook gek als je het wèl krijgt.’

‘Ik beloof u dat ik zal afkicken,’ zei Valentijn. Hoe vaak had hij dat zinnetje al uitgesproken? Altijd als hij het had gezegd had hij geweten dat er niks van terecht zou komen. Dat hij het nauwelijks zou proberen. Dat hij niet echt *wilde* afkicken.

‘Uitstekend,’ zei tante Dien. ‘Een heel goed plan.’

‘Geef me dan alstublieft wat geld voor nog één shot.’

Even leek het of er een vleugje medelijden op tantes gezicht te zien was. De strenge lijnen om haar mond leken iets zachter. Hij greep zich er aan vast als een drenkeling aan wrakhout.

‘Eén shot nog,’ smeekte hij.

De compassie verdampte. Het gezicht stond weer strak.

‘Hou me niet voor de gek, jongeman. Hou vooral jezelf niet voor de gek. Ik kan jou niet helpen met mijn geld. Ik zou je er dieper mee de goot in duwen. Je kunt alleen jezelf helpen. Het zal best moeilijk zijn om af te kicken, of hoe heet dat. (Het woord klonk vreemd uit haar mond.) Maar eigen schuld plaagt het meest, zeggen we hier in Twente.’

‘Alstublieft,’ smeekte Valentijn.

‘Slappeling,’ zei ze minachtend.

Hij liet zich op de grond zakken, alsof hij flauwviel. Maar zo gemakkelijk laat een dame van zevenenvijftig, die haar hele leven op platte schoenen ver van Amsterdam op zandgrond had gestaan, die geloofde in de kerk, in fatsoen en in zichzelf, zich niet misleiden.

‘Overeind,’ snauwde ze.

‘Ik ben ziek,’ kreunde hij.

‘Ziek zijn doe je maar elders.’

Ze greep hem bij zijn kraag en sleurde hem op zijn stoel. Hemel, wat is dat mens sterk, dacht hij. Met zijn verstand haatte hij haar, maar zijn lichaam wilde bij haar wegkruipen, wilde die sterke armen om zich heen voelen, wilde zich tegen die grote strenge boezem drukken om beschermd en gekoesterd te worden. ‘Tijd om te vertrekken,’ zei ze. ‘Heb je je retourkaartje naar Amsterdam?’

‘Ik ben komen liften.’

Ze liet hem los. Hij was zo wijs zich niet opnieuw op de grond te laten vallen. Ze trok een ouderwetse jas aan, die ze zelf waarschijnlijk een mantel noemde, en nam haar handtas.

‘Kom mee, ik breng je naar het station.’

Hij liep naast haar. Zijn voeten sleepten over het trottoir. Haar pas was kordaat en afgemeten. Ze was steeds een halve stap vooruit, het ging haar lang niet vlug genoeg. Aan het stationsloket kocht ze een kaartje naar de hoofdstad.

‘Beter dat je in deze toestand niet gaat liften,’ zei ze. Ze duwde hem de trein in. ‘En nu ga je doen wat je beloofd hebt. Afkicken. Als dat gebeurd is, ben je welkom. Eerder niet.’

Ze wachtte niet tot de trein vertrok. Ze knikte hem koeltjes toe en vertrok, terug naar haar strijkbout. *Je bent een slappeling. Een man zul je nooit worden*, dreinde het in zijn hoofd. Zinnetjes uit de vorige eeuw. Terwijl hij opgekruld in een hoekje van de treincoupé zat was het of er een korst openbrak die jarenlang om zijn bewustzijn had gezeten. Hoewel hij zachtjes jammerde van de buikpijn, hoewel zijn hele lichaam schreeuwde om verdovende middelen, zag hij nu toch zichzelf. Een miserabel, afhankelijk mannetje vol zelfbeklag, een last voor zijn omgeving, een *vod* had tante Dien gezegd. Inderdaad, een man zou hij nooit worden. Hij zou dood zijn voor hij eenentwintig was.

In Amsterdam ging hij regelrecht naar iemand die hem eerder had geholpen. Ben Vroege heette hij.

‘Ik wil afkicken, Ben,’ zei Valentijn. ‘Help me alsjeblieft.’

‘Meen je dat?’ Ben had geleerd zijn stem niet sarcastisch te laten klinken.

‘Ik meen het maar ik weet niet of ik het kan. Van mensen die zeeziek zijn zeggen ze dat die eerst bang zijn dat ze doodgaan en daarna bang zijn dat ze níét doodgaan. Zo voel ik me, maar honderd keer erger.’

‘Ik zal je wat methadon geven,’ zei Ben.

‘Ik wil geen methadon,’ kreunde Valentijn. ‘Methadon is ook verslavend. Ik wil weer iemand worden. Stop me in een kamertje. Doe de deur op slot. Bind me vast op het bed desnoods. Geef me alles om de pijn te verlichten, maar géén drugs. Als ik de boel afbreek, sla me dan met een stuk hout op m’n donder. Doe alles wat je wilt. Maar géén drugs.’

‘t Is zwaar, loodzwaar,’ zei Ben. ‘Het lukt bijna niemand. Je kunt er wel dood aan gaan.’

‘Ik wil het,’ zei Valentijn. Hij zei het zachtjes tegen Ben Vroege maar in zijn hart schreeuwde hij het dat mens in Oldenzaal keihard in het meedogenloze gezicht.

‘Goed dan,’ zei Ben. Opnieuw slaagde hij er in geen ongeloof in zijn stem te laten doorklinken.